

СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА

SUBJECTS OF IMPLEMENTATION OF THE ADMINISTRATIVE-LEGAL MECHANISM OF DIGITALIZATION OF JUDICIAL PROCEEDINGS

Калініченко Л.В., здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

Актуальність статті полягає в тому, що цифрова трансформація судової системи – це не лише питання технологічного оновлення, а насамперед складний процес правового й організаційного характеру, що потребує чітко визначеного механізму втілення. Основу цього механізму становить система спеціалізованих суб'єктів, уповноважених забезпечувати цифрову модернізацію судочинства. Кожен із цих суб'єктів володіє власним, юридично визначеним правовим статусом, функціональною компетенцією та сферою відповідальності. У статті визначено, що правовий статус – це правове положення фізичної чи юридичної особи в системі правових відносин, виражене в належній їй правосуб'єктності, яка складається із право- та дієздатності. Правоздатність – це фактична наявність прав та обов'язків, а дієздатність – можливість їх реалізовувати та вступати, за рахунок цього, у суспільні правові відносини. Правовий статус в кожному окремому випадку різний, особливо в сфері публічного управління, адже суб'єкти адміністративних відносин мають неоднорідні правомочності, що визначено закріпленою законодавством компетенцією. Зроблено висновок, що систему суб'єктів реалізації адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства складають: 1) Верховна Рада України та підпорядковані їй комітети, – суб'єкти законодавчого забезпечення цифровізації та функціонування всієї системи правосуддя в цілому; 2) Кабінет Міністрів України – суб'єкт виконавчого забезпечення цифровізації та функціонування всієї системи правосуддя в цілому; 3) Міністерство цифрової трансформації України – суб'єкт формування та реалізації державної політики в сфері цифровізації різних сфер суспільно-правових відносин, визначення новітніх принципів та методів реалізації даного процесу, у тому числі в контексті справляння правосуддя; 4) Вища рада правосуддя та Державна судова адміністрація – органи управління та забезпечення функціонування сектору правосуддя в державі, які відповідають за підзаконну нормативну, матеріальну технічну, фінансову та іншу підтримку процесу цифровізації судових устанів; 5) Проектний офіс при Державній судовій адміністрації України з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації судів, органів і установ системи правосуддя та Державне підприємство «Інформаційні судові системи» – суб'єкти безпосередньої реалізації, координації та стратегічного планування процесу цифровізації.

Ключові слова: цифровізація, цифрова трансформація, судочинство, суб'єкти цифровізації, правовий статус.

The relevance of the article lies in the fact that the digital transformation of the judicial system is not only a matter of technological renewal, but primarily a complex process of a legal and organizational nature, which requires a clearly defined implementation mechanism. The basis of this mechanism is a system of specialized entities authorized to ensure the digital modernization of judicial proceedings. Each of these entities has its own, legally defined legal status, functional competence and sphere of responsibility. The article defines that legal status is the legal position of an individual or legal entity in the system of legal relations, expressed in its legal personality, which consists of legal and capacity to act. Legal capacity is the actual presence of rights and obligations, and capacity to act is the ability to exercise them and, due to this, enter into public legal relations. The legal status in each individual case is different, especially in the field of public administration, because the subjects of administrative relations have heterogeneous powers, which is determined by the competence established by law. It was concluded that the system of subjects implementing the administrative-legal mechanism of digitalization of judicial proceedings consists of: 1) the Verkhovna Rada of Ukraine and its subordinate committees, - subjects of legislative support for digitalization and functioning of the entire justice system as a whole; 2) the Cabinet of Ministers of Ukraine - the subject of ensuring and implementing state policy in the field of judicial proceedings, as well as the digitalization of the latter; 3) the Ministry of Digital Transformation of Ukraine - the subject of forming and implementing state policy in the field of digitalization of various spheres of social and legal relations, determining the latest principles and methods of implementing this process, including in the context of the administration of justice; 4) The High Council of Justice and the State Judicial Administration are the bodies responsible for managing and ensuring the functioning of the justice sector in the state, which are responsible for the statutory, regulatory, material, technical, financial and other support for the process of digitalization of judicial institutions; 5) The Project Office under the State Judicial Administration of Ukraine for digital development, digital transformation and digitalization of courts, bodies and institutions of the justice system and the State Enterprise "Information Judicial Systems" are the subjects of direct implementation, coordination and strategic planning of the digitalization process.

Key words: digitalization, digital transformation, judicial proceedings, subjects of digitalization, legal status.

Актуальність теми. Цифрова трансформація судової системи – це не лише питання технологічного оновлення, а насамперед складний процес правового й організаційного характеру, що потребує чітко визначеного механізму втілення. Основу цього механізму становить система спеціалізованих суб'єктів, уповноважених забезпечувати цифрову модернізацію судочинства. Кожен із цих суб'єктів володіє власним, юридично визначеним правовим статусом, функціональною компетенцією та сферою відповідальності. Їхня взаємодія відбувається на основі нормативно встановлених процедур, що мають координуватися для досягнення єдиної стратегічної мети – ефективної, прозорої й доступної системи правосуддя, адаптованої до умов цифрової епохи.

Стан дослідження проблеми. Цифровізація, як правова проблема, сьогодні є важливим напрямом наукових досліджень. Концептуальні засади цього явища розробляли: О.В. Дикань, М.Г. Хаустова, Ю.О. Крихтін, О.М. Панкратова, У.Л. Сторожилів, П.С. Шпиґа та інші.

Водночас стрімкий розвиток цифрових технологій та їхнє впровадження в різні сфери суспільного життя зумовлюють наявність теоретичних прогалин. Зокрема, в науковій літературі фактично неопрацьованим є питання узагальнення суб'єктів реалізації адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства.

Саме тому метою статті є встановити коло та надати характеристику правовому статусу суб'єктів реалізації адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства.

Виклад основного матеріалу. Слово «статус» в перекладі з латинського означає положення, стан чого-небудь або будь-кого. За допомогою даного терміну давньоримські вчені сформулювали категорії, що відображали окремі аспекти правового становища людини: стан свободи – «status libertatus», стан громадянства – «status civitatus», сімейний стан – «status familiae». У філософії статус визначено як соціальний, співвідносний стан (позиція) індивідуума або групи в соціальній системі, що

визначається по ряду ознак, специфічних для даної системи (економічних, професійних, етнічних та інших) [1, с.342;2, с.39]. В свою чергу, правовий статус, за визначенням І.Й. Снігур – це юридично закріплене положення особи в суспільстві. В основі правового статусу лежить фактичний соціальний статус, тобто реальне становище людини в даній системі суспільних відносин. Соціальний і правовий статуси співвідносяться як зміст та форма. Правовий статус – комплексна, інтеграційна категорія, що відображає взаємовідносини особистості та суспільства, громадянина та держави, індивіда і колективу, інші соціальні зв'язки [3, с.16]. З точки зору С.В. Слінько правовий статус – це юридичне закріплення становища особи в суспільстві, він ставить частину його суспільного статусу та відноситься до якості особи як людини і громадянина і характеризує зв'язки з державою та суспільством. «Правовий статус слід аналізувати як певного роду систему елементів, його складових, у їх взаємозв'язку, взаємозумовленості і взаємозалежності», – пише автор [4, с.82].

Отже, правовий статус – це правове положення фізичної чи юридичної особи в системі правових відносин, виражене в належній їй правосуб'єктності, яка складається із право- та дієздатності. Правоздатність – це фактична наявність прав та обов'язків, а дієздатність – можливість їх реалізовувати та вступати, за рахунок цього, у суспільні правові відносини. Правовий статус в кожному окремому випадку різний, особливо в сфері публічного управління, адже суб'єкти адміністративних відносин мають неоднорідні правомочності, що визначено закріпленою законодавством компетенцією. Зважаючи на це, аналіз суб'єктів реалізації адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства слід проводити з огляду на права та обов'язки кожного окремого представника публічної влади та його компетенцію безпосередньо в галузі електронної трансформації національного правосуддя.

Переходячи до аналізу суб'єктного складу адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства, у першу чергу, слід виділити Верховну Раду України (далі – ВРУ). Відповідно до Конституції, ВРУ – це парламент держави, тобто, єдиний орган законодавчої влади в Україні. Як суб'єкт реалізації адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства, то, в першу чергу, даний орган державної влади вповноважений приймати закони – найвищі після Конституції за своєю юридичною силою нормативно-правові акти. Виключно законами України визначаються: а) організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики; б) судоустрій, судочинство, статус суддів; засади судової експертизи; організація і діяльність прокуратури, нотаріату, органів досудового розслідування, органів і установ виконання покарань; порядок виконання судових рішень; засади організації та діяльності адвокатури [5].

Крім того, в структурі парламенту функціонують комітети – органи Верховної Ради України, які утворюються з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень ВРУ, виконання контрольних функцій (Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 №116/95-ВР) [6].

Іншим органом державної влади вищого рівня є Кабінет Міністрів України, який займає важливе місце серед суб'єктів цифровізації судочинства. Даний орган не видає закони, проте, має головуючий, найвищий статус в системі виконавчої влади нашої держави. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 №794-VII встановлює, що КМУ здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує

та контролює діяльність цих органів. До основних завдань КМУ належать: 1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України; 2) вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості; 3) забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; 4) розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку, охорони довкілля, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм і таке інше [7].

Отже, значення КМУ в контексті цифровізації судочинства полягає в тому, що даний суб'єкт забезпечує проведення державної політики за вказаним напрямом. Саме актами Кабінету Міністрів України затверджуються численні концепції та стратегії, які визначають пріоритети, вектори та вимоги до діяльності із трансформації роботи безпосередньо судів, а також інших органів судової гілки влади.

Наступний суб'єкт, який підпорядковується КМУ, а його діяльність координується та спрямовується Урядом є Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри). Згідно із Постановою КМУ від 18.09.2019 №856, яким затверджено положення про вказане відомство, Мінцифри є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, робототехніки та роботизації, розвитку штучного інтелекту, розвитку напівпровідникових технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, електронних комунікацій та радіочастотного спектра, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг; у сфері розвитку IT-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті; у сфері хмарних послуг; у сфері організації та проведення азартних ігор та лотерейної сфері [8].

Четвертим суб'єктом цифровізації сфери судочинства в Україні є Вища рада правосуддя, яка за Законом України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 №1798-VIII є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів [9].

Ще одним суб'єктом, який також входить до системи судової гілки влади відноситься Державна судова адміністрація. Згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII та Рішення ВРП «Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України» від 17.01.2019 №141/0/15-19, ДСА – це державний орган у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади в межах повноважень, установлених законом. ДСА України як суб'єкт цифровізації:

1) організовує комп'ютеризацію судів для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів; 2) забезпечує впровадження електронного суду, здійснює заходи щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами; 3) забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та Реєстру електронних адрес органів державної влади, їх посадових та службових осіб; 4) розробляє та подає на затвердження ВРП нормативи кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів; 5) розробляє та подає на затвердження до ВРП Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему [10; 11].

Наступні два суб'єкти, згідно до свого правового статусу, виконують цільові повноваження із стратегічного, координаційного забезпечення цифровізації судових установ, а також залучення у даний процес всього масиву зацікавлених сторін. Першим з них виступає Проектний офіс при ДСА з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації судів, органів і установ системи правосуддя. Робота цього відомства дає змогу модернізувати консервативні системи, покликаним яких є підтримка стабільного функціонування, чим по суті є державний механізм, без зайвих загроз. За рахунок цього складний та недосконалий процес цифровізації перетворюється на перелік конкретних ІТ-продуктів, які можуть бути впроваджені у конкретні терміни. Окрім того, Проектний офіс використовує підходи міжнародної практики управління проектами, зокрема стандарти «Project Management Institute». Його головне завдання – забезпечити, щоб усі етапи проєктів були структурованими, контрольованими та результативними. У досліджуваному випадку Проектний офіс Державної судової адміністрації займається питаннями цифрового розвитку, трансформацій і цифровізації. Такий підхід допомагає уникати хаотичності, розпорошення зусиль і дублювання роботи. Проектний офіс контролює всі аспекти модернізації Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: від розробки технічної документації до впровадження нових рішень, тестування та координації роботи з різними стейкхолдерами [12; 13].

Важливим суб'єктом у досліджуваній сфері є Державне підприємство «Інформаційні судові системи», яке

згідно зі своїм Статутом затвердженим наказом ДСА від 26.11.2019 №1142 є державним комерційним підприємством, що засноване на державній власності та належить до сфери управління Державної судової адміністрації України. Підприємство створено з метою: 1) надання послуг з технічного, технологічного забезпечення створення та супроводження програмного забезпечення ведення автоматизованих систем (електронних баз даних), у тому числі, державних реєстрів, що створюються відповідно до законів України, нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, наказів Уповноваженого органу управління; 2) організації доступу фізичним та юридичним особам до автоматизованих систем державних реєстрів; 3) організації збереження та захисту даних, що містяться в автоматизованих системах державних реєстрів; 4) надання послуг з інформаційно-технічного забезпечення судів; 5) задоволення потреб органів досудового розслідування, судових органів, інших державних органів, а також юридичних та фізичних осіб у забезпеченні їх належною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки та техніки і таке інше [14].

Висновки. Тож, проведений аналіз дає змогу дійти до висновку, що систему суб'єктів реалізації адміністративно-правового механізму цифровізації судочинства складають: 1) Верховна Рада України та підпорядковані їй комітети, – суб'єкти законодавчого забезпечення цифровізації та функціонування всієї системи правосуддя в цілому; 2) Кабінет Міністрів України – суб'єкт забезпечення та проведення державної політики в галузі судочинства, а також цифровізації останньої; 3) Міністерство цифрової трансформації України – суб'єкт формування та реалізації державної політики в сфері цифровізації різних сфер суспільно-правових відносин, визначення новітніх принципів та методів реалізації даного процесу, у тому числі в контексті справляння правосуддя; 4) Вища рада правосуддя та Державна судова адміністрація – органи управління та забезпечення функціонування сектору правосуддя в державі, які відповідають за підзаконну нормативну, матеріальну технічну, фінансову та іншу підтримку процесу цифровізації судових установ; 5) Проектний офіс при ДСА з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації судів, органів і установ системи правосуддя та Державне підприємство «Інформаційні судові системи» – суб'єкти безпосередньої реалізації, координації та стратегічного планування процесу цифровізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філософський словник. за ред. В. І. Шинкарука. К.: Головна редколегія УРЕ, 1973. 560 с.
2. Сосновник О.О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо надання адміністративних послуг: організаційно-правові питання: дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2008. 216 с.
3. Снігур І.Й. Механізм реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади: дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. 2007. 225 с.
4. Слінько С.В. Теорія і практика досудового розслідування: генезис та перспективи реформування: дис... д-ра. юрид. наук : 12.00.09. Київ: Київський міжнародний університет. 2010. 425 с.
5. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. №72/1. Ст.2598.
6. Про комітети Верховної Ради України: закон від 04.04.1995 №116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. №19. Ст.134.
7. Про Кабінет Міністрів України: закон від 27.02.2014 №794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №13. Ст.222.
8. Питання Міністерства цифрової трансформації: постанова, положення від 18.09.2019 №856. *Офіційний вісник України*. 2019. №80. ст.2736.
9. Про Вищу раду правосуддя: закон від 21.12.2016 №1798-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. №7-8. Ст.50.
10. Про судоустрій і статус суддів: закон від 02.06.2016 №1402-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №31. Ст.545.
11. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України: рішення від 17.01.2019 №141/0/15-19. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/vr141910-19>.
12. Цифрова трансформація правосуддя: як Україна створює сучасну судову систему: стаття від 19.12.2024. Офіційний веб-портал Судової влади України. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1723745/>.
13. При ДСА України створено Проектний офіс з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації судів, органів і установ системи правосуддя: стаття від 29.10.2024. Територіальне управління Державної судової адміністрації України у Тернопільській області. URL: <https://te.court.gov.ua/tu20/pres-centr/news/1692553/>.
14. Державне підприємство «Інформаційні судові системи»: наказ ДСА від 26.11.2019 №1142. Офіційний веб-портал Державного підприємства «Інформаційні судові системи». URL: <https://ics.gov.ua/ics/about/acts/>.